'הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן' קָתָנֵי, שמשמע שמשכנו בשעת ההלואה, ואיך אפשר להעמיד את המשנה שלא בשעת ההלואה.

תירוץ אחר לקושיא מהמשנה על רבי אליעזר: אֶלָּא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בברייתא מדובר כְּשֶׁהִלְוָהוּ מָעוֹת, שאינו מרויח כלום מן ההלואה, ולכן הוא שומר חינם. ואילו כָּאן במשנה מדובר כְּשֶׁהִלְוָהוּ פֵּירוֹת, ובזה המלוה מרויח, שמלוה פירות שדרכן להרקיב ויקבל בתמורה מעות שאינן מרקיבות, ולכן הוא שומר שכר.

מקשה הגמרא: וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא – הרי מכך ששנינו במשנה בסיפא 'רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִלְוָהוּ מָעוֹת שׁוֹמֵר חִנָּם, הִלְוָהוּ פֵּירוֹת שׁוֹמֵר שָׂכָר', מִכְּלָל – משמע מזה, דִּלְמַתְנָא קַמָּא לֹא שָׁנֵי לֵיהּ – שברישא שהיא לפי תנא קמא, אין חילוק בין מעות לפירות, ובשניהם הוא שומר שכר.

מתרצת הגמרא: אין במשנה מחלוקת, וּכְווּלְּהוּ רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וַחֲסוּרֵי מִיחְסְרָא – התנא קיצר וחיסר במשנה כמה תיבות, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך יש לשנות במשנה 'הִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן שׁוֹמֵר שָׂכָר. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהִלְוָהוּ פֵּירוֹת. אֲבָל הִלְוָהוּ מָעוֹת על המשכון, שׁוֹמֵר חִנָּם. ודין זה הוא דברי רבי יהודה, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הִלְוָהוּ מָעוֹת שׁוֹמֵר חִנָּם, הִלְוָהוּ פֵּירוֹת שׁוֹמֵר שָׂכָר'. וכן סבר רבי אליעזר.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, קָמָּה לָהּ מַתְנִיתִין – נמצא שהמשנה הועמדה דִּלְא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, שהרי דעת רבי עקיבא בברייתא שהוא שומר שכר, והעמדנו את הברייתא כשהלוהו מעות, ואילו במשנה נאמר שהלוהו מעות שומר חינם. ואי אפשר לומר כן, שהרי סתם משנה רבי מאיר היא ולפי רבי עקיבא (סנהדרין פו.).

מסיקה הגמרא: אֶלָּא מְחַוְּורְתָא – מבורר שמַתְנִיתִין דִּלְא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שרבי אליעזר סבר שבין הלוהו פירות ובין הלוהו מעות שומר חינם, ובמשנה כתוב שהוא שומר שכר.

נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא בברייתא (לעיל פא:), אם המלוה על המשכון שומר חינם עליו או שומר שכר. מבארת הגמרא: לֵימָא – נאמר, שמחלוקתם בְּדְלָא שָׁוֵי מַשְׁכּוֹן שְׁוִיעוּר זוּזֵי – באופן שהמשכון אינו שוה כנגד כל מעות ההלואה, אלא שוה פחות ממנה, וּבְדְשָׁמוּאֵל קָא מִיפַּלְגִי – ונחלקו בדברי שמואל. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, הַאי מַאן דְּאוֹסְפֵיהּ אַלְפָא זוּזֵי לְחַבְרֵיהּ – מי שהלוה אלף זוז לחבירו, וְאַנַּס לֵיהּ קַרְנָא דְּמַנְּלָא עֲיָילְוֵיהוּ – והניח לו הלוה במשכון על ההלואה דבר שווה סכום מועט, כגון בית–יד של מַגָּל וכלי העשוי לקצור בו, אָבַד קַרְנָא דְּמַנְּלָא, אָבְדוּ אַלְפָא זוּזֵי – אם אבד למלוה אותו בית–יד שהניח לו הלוה, מפסיד המלוה את כל אלף הזוזים שהלוה, אף שהמשכון היה שוה סכום מועט בלבד. והטעם, משום שהמלוה מסכים ומקבל על עצמו בשעה שנוטל את המשכון, שאם יאבד המשכון יפסיד את כל החוב. ורבי עקיבא סבר כשמואל שאם אבד המשכון אבדו מעותיו, אבל רבי אליעזר אינו סובר כשמואל, ואין המלוה מקבל על עצמו להפסיד את חובו אם יאבד המשכון.

דוחה הגמרא: אִי בְּדְלָא שָׁוֵי מַשְׁכּוֹן שְׁוִיעוּר זוּזֵי – אם המשכון אינו שוה כשיעור ההלואה, אלא פחות ממנה, לכולי עלמא אין המלוה מפסיד את כל מעותיו, כיון דְּכוּלֵי עָלְמָא לֵית לְהוּ דִּשְׁמוּאֵל – שניהם אינם סוברים כשמואל. וְהָכָא מחלוקתם, בְּדְשָׁוֵי שְׁוִיעוּר זוּזֵי – במשכון ששוה כשיעור החוב, וְקָא מִיפַּלְגִי בְּדְרַבִּי יְצְחָק. דְּאָמַר רַבִּי יְצְחָק, מְנַיִן לְכַעַל חוֹב שֶׁקִּבֵּל מַשְׁכּוֹן – מנין שמלוה שנוטל משכון הרי הוא קונה אותו, ונעשה המשכון שלו להתחייב עליו אפילו באונסין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כד יב–יג) לגבי מלוה שנוטל משכון מהלוה, 'לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ, הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרַכֶךָּ, וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ'. וְאם המלוה אֵינוֹ קוֹנֶה את הַמַּשְׁכּוֹן, צְדָקָה מִנָּא לֵיהּ – איזו צדקה עושה בכך שמחזיר את המשכון ללוה, הרי המשכון הוא של הלוה. מֻבָּאן יש ללמוד לְכַעַל חוֹב שֶׁקִּבֵּל את הַמַּשְׁכּוֹן, וכיון שהוא של המלוה נמצא שעושה צדקה בממונו כשמחזירו ללוה. ובזה נחלקו, שלרבי אליעזר אין בעל חוב קונה משכון, ולכן אין המלוה מפסיד את חובו, שאינו אלא שומר חינם עליו. ולרבי עקיבא בעל חוב קונה משכון ומתחייב עליו בשמירה, ולכן מפסיד את חובו.

דוחה הגמרא: וְתִסְבְּרָא – האם אתה סבור שאפשר לבאר כך את מחלוקתם, הרי אֵימוּר דְּאָמַר רַבִּי יְצְחָק – אֵמוֹר, באיזה אופן אמר רבי יצחק שמלוה קונה משכון, בְּמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ, שבזה מדובר בפסוק שממנו למד רבי יצחק את דינו, ומשכון כזה ודאי נלקח לגבות ממנו, ולכן המלוה קונה אותו. אֲבָל מַשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ, מִי אָמַר – האם גם בזה אמר שקונה משכון, הרי יתכן שמשכון כזה אינו נלקח לגבות ממנו, אלא לזכרון דברים, ואין המלוה קונה אותו. ואם כן אי אפשר לבאר שרבי עקיבא כרבי יצחק, שהרי דינו של רבי עקיבא נאמר גם כשמשכנו בשעת ההלואה, כלשון הברייתא 'המלוה על המשכון'.

מבארת הגמרא ביאור אחר במחלוקתם: אֶלָּא בְּמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ לְכוּלֵי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי יְצְחָק, שהמלוה קונה את המשכון ומתחייב עליו, ואם אבד לכולי עלמא מפסיד את חובו. וְהָכָא מחלוקתם היא בְּמַשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ, שבזה המלוה אינו קונה את המשכון, וּבְשׁוֹמֵר אֲבֵידָה קָא מִיפַּלְגִי – מחלוקתם היא בדין האמור בשומר אבידה, ודין זה שייך גם כאן. דְּאִיתְּמַר, שׁוֹמֵר אֲבֵידָה – אדם שמצא מציאה והכניסה אל תוך ביתו, נחלקו בדינו, רַבָּה אָמַר, המוצא מחויב בשמירה על המציאה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, רַב יוֹסֵף אָמַר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. וטעמו של רב יוסף, שהמוצא מרויח, שאם בשעה שעוסק במציאה יבוא עני, יפטר מלתת לו לחם, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. ורבה סבר שאין ריוח זה מצוי. ובזה נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, שלרבי עקיבא נעשה המלוה שומר שכר משום שעוסק במצוה ופטור מלתת לחם לעני באותו הזמן, ורבי אליעזר סבר כרבה שאינו שומר שכר משום כך.

שואלת הגמרא: לֵימָא דְּרַב יוֹסֵף תַּנָּאֵי הִיא – האם לפי זה נצטרך לומר שדעת רב יוסף שנויה במחלוקת תנאים, ורבי אליעזר אינו סובר כמותו.

מתרצת הגמרא: לֹא, אלא אפשר שְׁבְּשׁוֹמֵר אֲבֵידָה דְּכוּלֵי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב יוֹסֵף, ולדעת כולם הוא שומר שכר משום שכר מצוה. וְהָכָא – כאן, רבי אליעזר סבר שהוא שומר חינם, משום שסבר שאין זו מצוה, כיון

אגרות קודש

[ח"י כסלו תשכ"ב]

... ובעמדנו בין גאולה לגאולה, וכמבואר במ"א החילוק שביניהם, אבל ביחד עם זה הצד השוה שהם גאולה נראית ונגלית לעיני בשר, ולא עוד אלא בהסכם מלא של הלעו"ז, שהי' מעלים ומסתיר מלפני הגאולה,

יהי רצון שיהי' כן בכל הענינים אודותם כותב, וכאמור אשר הפרטים שהעלימו והסתירו עד עתה, יהפכו למסייעים וגואליים.

המשך בעמוד רנא

שִׁבְמַלְוֶה צָרִיךְ לְמִשְׁכּוֹן קָמִיפְלִגֵי – נחלקו באופן שהמלוה קיבל משכון על דעת להשתמש בו ולפחות מן החוב כנגד השימוש. מַר סָבַר, מִצְוָה קָא עָבִיד – רבי עקיבא סבר, שנהנה מן המשכון, עשה מצוה בכך שֶׁהַלְוָהוּ, ונפטר מלתת פרוטה לעני, וְחַיֵּי שׁוֹמֵר שָׂכָר, כמו שומר אבידה. וּמַר – רבי אליעזר סָבַר, שמלוה כזה שנוטל את המשכון על דעת להשתמש בו לַאו מִצְוָה קָא עָבִיד – אינו עושה מצוה, כיון שֶׁלַּהֲנָאָתוֹ הוא מִתְכַּוֵּין, ואינו נפטר מלתת פרוטה לעני, ולכן חַיֵּי שׁוֹמֵר חִנָּם, ולא כשומר אבידה:

שנינו במשנה: אֲבָל שָׁאוּל אוֹמֵר, מוּתָּר לְאָדָם לְהַשְׁכִּיר מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עָנִי, לְחִיּוּת פּוֹחֶת וְהוֹלֵךְ:

אָמַר רַב חָנָן בַּר אַמִּי אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּאָבָא שָׁאוּל. וְאַף אֲבָא שָׁאוּל לֹא אָמַר שמותר לאדם להשכיר משכונו של עני ולפחות מן החוב את מה שמקבל תמורתו, אֶלָּא בְּמָרָא – מעדר, כלי ברזל שמגרדים בו את העפר, וּפַּטָּל – כלי רחב שמפסלים בו את העץ או מחליקים את הנסרים, וְקַרְדּוֹם – גרזן, ברזל שחותכים בו את העצים וחוטבים אותם, הוֹאִיל וְנָפִישׁ אַגְרֵייהוּ – השכר שמקבלים תמורתם הוא רב, וְזוּטַר פַּחְתֵּייהוּ – והפִּחָתַת, ההפסד והנזק שהכלים נפסדים מהשימוש אינם רבים, שהם כלי ברזל, ולכן התיר אבא שאול להשכירם ולפחות מהחוב, שהוא כמשיב אבידה. אבל כלים אחרים, שאין זה ודאי שהשכר שיקבל תמורתם מרובה מן הפִּחָתַת שיגרם להם, אסור להשכירם אפילו אם פוחת מן החוב:

משנה

משנתינו דנה בסבל שהיה עליו להעביר משא ממקום למקום ושברו: סבל הַמַּעֲבִיר חָבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, ונתקל בהליכתו וּשְׁבָרָהּ, בֵּין אם הוא שׁוֹמֵר חִנָּם, שאינו מקבל שכר עבור העברת החבית, בֵּין אם הוא שׁוֹמֵר שָׂכָר, שהוא מקבל שכר עבור זה, יְשַׁבֵּעַ שלא פשע פשיעה אחרת שבגללה נשברה החבית, ויפטר מלשלם. רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] אוֹמֵר אף אני שמעתי מרבותי כרבי מאיר שֶׁזֶּה, בין שומר חינם ובין שומר שכר, יְשַׁבֵּעַ ויפטר, וְאולם תָּמִיהַּ אֲנִי, אֵם יְכוֹלִין זֶה וְזֶה לְיַשְׁבֵּעַ – האיך יכולים שומר חינם ושומר שכר להפטר בשבועה:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המביאה מחלוקת בדין זה שבמשנה: תָּנוּ רַבָּנָן – שנו חכמים בברייתא, הַמַּעֲבִיר חָבִית לַחֲבֵירוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּשְׁבָרָהּ, בֵּין שׁוֹמֵר חִנָּם וּבֵין שׁוֹמֵר שָׂכָר יְשַׁבֵּעַ שלא פשע ויפטר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שׁוֹמֵר חִנָּם יְשַׁבֵּעַ שלא פשע ויפטר, אך נוֹשֵׂא שָׂכָר – שומר שכר יְשַׁלֵּם. רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] אוֹמֵר אף אני שמעתי מרבותי כרבי מאיר שֶׁזֶּה, הן שומר חינם והן שומר שכר, יְשַׁבֵּעַ ויפטר וְאולם תָּמִיהַּ אֲנִי אֵם יְכוֹלִין זֶה וְזֶה לְיַשְׁבֵּעַ.

הגמרא מקשה סתירה בשיטת רבי מאיר בין המשנה ובין הברייתא המובאת להלן. מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא דְּקָסָבַר רַבִּי מֵאִיר נִתְקַל לַאו פּוֹשֵׁעַ הוּא – האם יש ללמוד מדינו של רבי מאיר שפוטר במשנה שומר חינם ושומר שכר בשבועה שלא פשע, שאדם שנתקל תוך כדי הליכתו אין להחשיב זאת כפשיעה, ואם הזיק ממון חבירו בהיתקלות זו, פטור מלשלם, וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא שאדם שהלך ברשות הרבים עם כד בידו, ונתקל ונִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ וְלֹא סָרַק לוֹ – ולא הספיק לסלקו, או שהוביל גמל בדרך ונתקל ונפל ואחריו נָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ – ולא הספיק להעמידה, ובא אחר ונתקל בשברי הכד וניזוק, או נתקל בגמל ונפל וניזוק, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב את בעל הכד ובעל הגמל בְּהֶזֵּיקָן, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, וְקַיְימָא לָן – ומקובל אצלנו על פי מסקנת הגמרא (ב"ק כט.) דִּבְנִתְקַל פּוֹשֵׁעַ פְּלִינֵי – שחכמים ורבי מאיר נחלקו האם הנתקל פושע או לא, רבי מאיר סובר שנתקל פושע הוא, ושברי הכד והגמל נחשבים לבור שחפר, ולכן הוא חייב בנזקיהם, אבל חכמים סוברים שנתקל אינו נחשב לפושע, ואין זה נחשב שהוא יצר בור זה, ולכן הוא פטור מדיני אדם, ורק בדיני שמים חייב אם היה לו פנאי לסלקם ולא סילקם ואדם ניזוק מהם.

מכל מקום בשיטת רבי מאיר קיימת סתירה בין משנתינו, שמשמע בה לדעת רבי מאיר שנתקל אנוס הוא, לבין הברייתא, שנאמר בה לדעת רבי מאיר שנתקל פושע הוא.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר תֶּבְרָה זו אכן קושיא ועל כרחינו לומר שמי שָׁנָה משנה זו בשיטת רבי מאיר שנתקל אנוס הוא, לֹא שָׁנָה ברייתא זו בשיטת רבי מאיר שנתקל פושע. כלומר, קיימת מחלוקת תנאים מה סובר רבי מאיר.

הגמרא ממשיכה לבאר את דעות התנאים האחרים, החולקים על רבי מאיר: וְאָתָא – ובא רַבִּי יְהוּדָה לְמֵימַר – לומר שֶׁשּׁוֹמֵר חִנָּם יְשַׁבֵּעַ ונפטר ואילו נוֹשֵׂא שָׂכָר יְשַׁלֵּם, משום דַּהֲאי כִּי דַּיְינֵיהּ – שומר חינם לפי דינו, וַהֲאי כִּי דַּיְינֵיהּ – ושומר שכר לפי דינו, שנתקל לאו פושע הוא אלא אנוס כעין גניבה ואבידה, ועל כן שומר חינם שפטור מגניבה ואבידה וחייב רק בפשיעה, נשבע שלא פשע פשיעה אחרת ונפטר, אולם שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, חייב גם על נזק שהזיק עקב היתקלות תוך כדי הליכה, ועליו לשלם לבעלים דמי חבית.

וְאָתָא – ובא רַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] לְמֵימַר – לומר את שיטתו, אֵין – אכן כך גְּמָרָא – למדתי מרבותי כְּרַבִּי מֵאִיר, ששניהם נשבעים ונפטרים, וּמֵיהוּ – ואולם תָּמִיהַּ אֲנִי אֵם יְכוֹלִין זֶה וְזֶה – שומר חינם ושומר שכר לְיַשְׁבֵּעַ.

הגמרא מבארת טעמו של רבי אליעזר: בְּשִׁלְמָא – מובן הדבר שֶׁשּׁוֹמֵר חִנָּם מְשַׁתַּבֵּעַ דִּלְאֹ פָּשַׁע בָּהּ, כיון שנתקל נחשב לאונס כעין גניבה ואבידה, והוא פטור על גניבה ואבידה, אֶלָּא שׁוֹמֵר שָׂכָר שחייב בגניבה ואבידה, אַמַּאי מְשַׁתַּבַּע – מדוע הוא נשבע, כִּי לֹא פָּשַׁע נַמִּי שַׁלּוּמֵי בָּעֵי – הלא גם אם לא פשע פשיעה אחרת חייב לשלם על מה שהזיק בהיתקלות, כיון שנתקל אינו נחשב לאונס.

וַאֲפִילּוּ שׁוֹמֵר חִנָּם שפטור בגניבה ואבידה, נַמִּי – גם יש להקשות למה הוא נפטר בשבועה שלא פשע, הָתְנַן – זה מובן אם העביר את החבית בְּמָקוֹם מְדֻרוֹן – שפוע, שבמקום כזה ההיתקלות תוך כדי הליכה נחשבת לקרובה לאונס, אבל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מְדֻרוֹן – אם הלך בדרך ישרה שאינה מדרון, מִי מָצֵי מְשַׁתַּבַּע דִּלְאֹ פָּשַׁע – וכי יכול הוא להשבע שלא פשע, הלא היתקלות בדרך חלקה וישרה נחשבת לפשיעה.

המשך מעמוד רמח

וע"פ פתגם רבותינו נשיאינו אשר, כאשר הקב"ה נותן לבני ישראל היכולת ואפשריות יראו בנ"י איך שהם מקיימים בזה הענין דבכל דרכיך דעהו,

שזהו מנקודה הפנימית של תורת החסידות והדרכתה לעבוד את ה' בכל הענינים ועד לפרטיהם,

ובנקודה הפנימית של תורת החסידות והדרכתה לעבוד את ה' בכל הענינים ועד לפרטיהם,

ובנקודה פנימיות עוד יותר, להראות להעולם כי ה' הוא האלקים ואין עוד מלבדו,

תהי' העבודה בזה מבלי העלמות והסתרים ובשמחה ובטוב לבב.

בברכה לבשו"ט ובברכת חג הגאולה.